

Testuliburuetakoko edukiaren eta itxuraren garapena: Anaya, Edebé eta Santillana argitaletxeak adibide

*Begoña Bilbao
Gurutze Ezkurdia
Karmele Perez*

Euskal Herriko Unibertsitatea
Bilboko Irakasleen Eskola

GAKO-HITZAK: Testuliburua. Curriculuma. Lehen hezkuntza. Ingurunearen azterketa

1. SARRERA

Artikulu honetan Ingurunearen Ezaguera arloko testuliburuetan garatzen diren eduki-multzo desberdinen azterketa egiten da, zeintzuk diren maizen lantzen diren kontzeptuak jakiteko. Horretarako estatu mailan ekoizten duten hiru argitaletxe aukeratu dira, izan duten ibilbidea ere arakatzuz. Horrez gain, edukien azterketa testuinguruarekin duten edo ez duten loturan egiten da, Ingurune motak eta orokorreko testuingurua zein den finkatuz. 1990tik 2000ra bitartean eta 2000tik hona plazaratu diren testuliburuak aztertu ditugunez, emaitzetan argi aurkitzen ditugu curriculumean epe horien artean dauden antzekotasunak eta desberdintasunak.

2. TESTULIBURUEN GARRANTZIA IRAKASKUNTZAN

Testuliburuak tresna didaktikoak dira XIX. mendeko hezkuntza-sistema estatalen sorreratik, eta horrez gain, tresna ideologikoak ere bai. Testuliburuak izan dira ikasle eta irakasleentzako eskola-kulturaren tresna, eta hauen bidez kontrolatu izan du burokraziak eskolaren ortodoxia (Gimeno, 1988: 162). Testuliburuak merkaturatu baino lehen Administrazioek ikuskatu eta onetsi behar dituztenez, Administrazioak bermatzen eta beretzat

gordetzen du curriculumaren kontrolaren zati bat, hain zuzen ere, testuliburuaren onespen prozesuaren bidez. Testuliburuan ager dadin onartutakoa da, azken finean, irakasleei irakasteko aurkezten zaiena, eta, era berean, ikasleek ikasi behar duten curriculuma. Apple-ren (1989: 93) esanetan, testuliburu egin, diseinatu, edo sortzen dutenak izango dira eragilerik eragin-garrienetarikoak ikasleak jasotzen duen irakaskuntzari begira. Argialetxeak izango dira, beraz, curriculum ofiziala interpretatu, birdefinitu, helburuak eta edukiak hautatuko dituztenak, eta, irakasleek ikasgelan garatzeko prozedura eta estrategiak ezarriko dituztenak. Testuliburuetan, bestalde, eduki batzuk agertuz eta beste batzuk aipatu gabe utziz, ideologia transmititzen da. Therbornek azaldutako (1987) iritziari jarraituz, ideologiak honako bi funtzio hauek izango lituzke testuliburuetan: batetik, ezagutza eratzea, eta, bestetik, pertsonen esanguratsuki bizi eta eraikitzen dituzten errealitateak, ametsak, nahiak eta helburuak modelatzea.

3. TESTULIBURUEN ARGITARAPENAK: LAGINA

Gure ikerketa nagusiaren laginean (Bilbao, B; Perez Urraza, K; Ezkurdia, G., 2004) XX. mendeko euskaraz idatzitako testuliburuak aztertu ditugu —ikuspegi desberdinetatik azalduta agertu direnak—, baita horien parekoak direnak gaztelaniaz eta frantsesez. Lehen Hezkuntzako 5. mailakoari dagozkionak. Testuliburugintzak izan duen garapena oinarriztat hartuta, hiru epe mugatu genituen XX. mendeko datuen azterketarako eta beste laugarren bat XXI. mende hasierakoetarako. Lehengoa da denboran luzeena —1876tik 1974 bitartera baitoa— baina aldaketa handi-handirik ez dago. Argitalpen horietan bertan bizi den egoera eta gertaerak eragin handia dute, testuliburu gehienak euskaraz Hegoaldean ekoizten direlako. Hirurogeita hamargarren hamarkada —1975-1990an mugatu dugu bigarren epea—, da aldaketa politikoa ekarriko duena, sistema publikoan euskarazko irakaskuntza abian jarritz, eta berarekin, euskaraz ekoiztuko den testuliburuaren gorakada eraginez. 1990da hurrengo aldaketa nagusia —1990-2000— mugatuko duena, hegoaldeko lege berrien indarrez. Egoera hauek dira epe bakoitzean edukiek modu desberdinean lekutzearen kausa. Iparraldeari dagokionez, XX. mendearen amaierak lan berriak argitaratzea dakar, Ikas-bi taldeak moldatzen ditu batzuk eta Ikas talde pedagogikoaren eskutik datoz besteak.

Azkenean, XXI. mendera helduta, 2000. urtetik 2006era bitartean argitaratu diren testuliburuak gehitu ditugu.

Lan honetan, gure eskoletan oso erabiliak diren Anaya, Santillana eta Edebé argialetxeak aztertuz, 1989tik gora plazaratu dituzten testuliburuak alderatu ditugu, ikusteko ordurik hona izan dituzten gorabeherak eta aldaketa zehatzak, formalak zein edukizkoak.

Anaya, Santillana eta Edebé estatu mailan eratu eta banatzen diren argialetxeak dira, Erkidegoetako eskakizunen arabera moldatzen direnak, le-

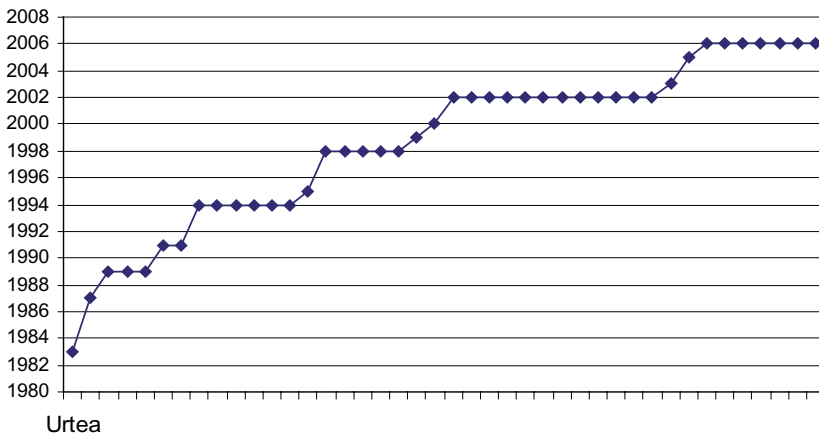
kuan lekuko. Euskaraz argitaratu direnak dira datuetarako ardatz erabili ditugunak, konparatu nahian 2000 aurretik eta ostean gertatu dena.

1989tik 1992erako epean Santillana eta Edebé abiatu ziren eginkizun horretan, Anaya hurrengo epean hasiko bada ere, azkenean 10 liburutik 5 argitaletxe honek ekoiztukoak ditu, 3 Santillanak eta geratzen diren biak Edebék.

Aipatu beharrekoa da, bestalde, 2000-2006 aroan, lehenengoz argitaratzen direla Nafarroarako euskaraz egindakoak, artean ez baitago euskaraz horrelako testuliburu espezifikorik. Gaztelaniaz 1990-2000 epekoak dira, Nafarroarako moldatuak, lehenago ez dago eta.

Lan honetan aztertu dugun epean, 1980tik 2006ra bitartekoan, 42 testuliburu argitaratu dituzte aztergai hartu ditugun hiru argitaletxe horiek, Anaya, Edebé eta Santillanak. 1. grafikoa ikus daitezke urtez urteko zehaztasunak, argitaratu diren testuliburuak, aztertu dugun epean.

Azpimarratu beharrekoa da epearen hasieran testuliburu gutxi argitaratu zirela, 1980tik 1990ra doan hamarkada horretan Santillana izan zen testuliburuak plazaratu zituen etxe bakarra. 1990ko LOGSE hezkuntza lege berriak zabalduko ditu aukerak; 1992 eta 1994 urteak emankorragoak izan ziren. Baina deigarria da 2000tik 2002rako jautzia, 12 liburu berri ekarriko dituen. Sasoi horretan estatuko gobernuak hezkuntza aldatzeko planak ekarritakoak? Azken ikasterterako berriro ere, testuliburu asko plazaratu dituzte, 2006an zazpira heldu baitira. Ezin da ahaztu estatu mailako argitaletxeak direla hirurak, hemengo eskoletarako egokitzapenak egiten dituzten bakarrak.

1. grafikoa

1980tik 2006ra argitaratu diren testuliburuak bilakaera

Lan honetako laginerako aukeratu ditugun horiexek dira —Anaya, Santillana eta Edebé— Nafarroarako liburuak prestatzeko baimena duten argitaletxeak eta horrexegatik eurak dira Nafarroarako testuliburuak euskaratzen dituztenak.

1. taulan ikus daiteke aztertu dugun lagina.

1. taula

Anaya, Edebé eta Santillana argitaletxeen testuliburuak euskaraz, 1980-2006

TESTULIBURUA	Orriak	Iko-noak	Arg. urtea
Gizartea-Santillana	144	327	1989
Natur Zientziak- Santillana	136	321	1989
Natura- Edebe	112	247	1989
Gizartea- Edebé	112	136	1991
Inguruaren Ezaguera – Anaya	224	367	1994
Ingurunearen Ezagutza-Euskadi- Anaya-Haritza	200	315	1998
Inguruaren Ezaguera D – Anaya Haritza	160	219	1998
Ingurunearen Ezaguera - Santillana-Zubia	208	438	1995
Inguruaren Ezaguera Galderen Liburua-Zubia-Santillana	216	474	1998
Inguruaren Ezaguera - Edebe Giltza	224	402	1994
Inguruaren Ezaguera-Euskadi-Lagunartean-Zubia Santillana	204	514	2002
Inguruaren Ezaguera-Nafarroa-Lagunartean-Zubia Santillana	204	513	2002
Inguruaren Ezaguera-Giltza Edebé	200	307	2002
Inguruaren Ezaguera.-Nafarroa-Edebé	200	300	2002
Inguruaren Ezaguera-5- Eleketan-Haritza	150	185	2003
Inguruaren Ezaguera-Kol.Xingola-Anaya Haritza	200	327	2002
Inguruaren Ezaguera-Kol.Xing.Nafarroa-Anaya Haritza	200	325	2002
Gure ingurua.Etnos proiektua. Giltza.	208	424	2006
Gure ingurua. Aurrera Proiektua.Zubia Santillana	216	412	2006
Inguruaren Ezaguera-Anaya Haritza	216	355	2006
Guztiz	3.734	6.908	

Esan bezala, Anaya, Edebé eta Santillana argitaletxeek 42 testuliburu plazaratu dituzte 1980-2006ra doan epean, baina 42 horien artean 20 dira euskaraz plazaratu dituztenak, ia erdia.

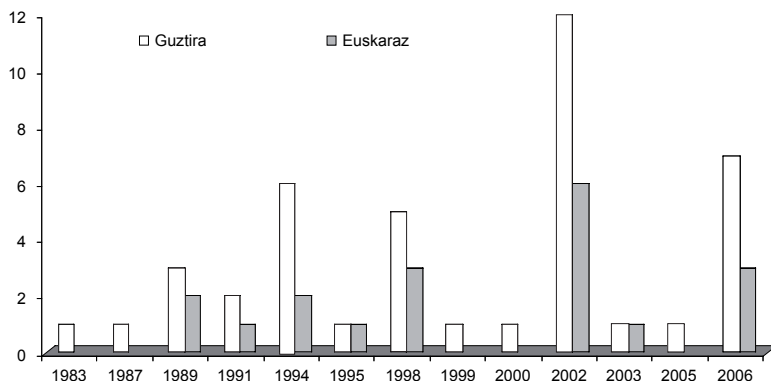
Argitaletxe hauek estatu osorako testuliburuak prestatzen dituzte, gero Erkidego bakoitzean moldatuz eta itzuliz. Beti agertu izan duten joera da hori, gure eskoletan ikasteko eta irakasteko erabiltzen diren tes-

zuliburu gehienak erdaraz daude eta. Euskaraz argitaratzen direnen kopurua txikia da. XX. mendearen hasieran, bestalde, euskaraz ekoiztutako testuliburu guztien egileak euskaldunak ziren, eta euskaraz idazten zuten, Bernardo Estornesen kasua salbuespen, *Sabin Euskalduna* liburua Agustín Zumalabek gainbegiratu eta itzuli baitzuen. Lopez Mendizabal, Permin Iturriotz, Gabirel Jauregi, Itziar Muñoa, Jose Ramon Forurua, zein Iñaki Goikoetxea egile euskaldunak ziren.

Egileak ez eze irudigileak ere hemengoak ziren eta hemengo argitaletxeetan agertzen; liburua oso osorik ekoizten zen hemen, hasieratik amaierara. Orduko testugintzak helburu argia zuen: eskola umeei bere hizkuntzaren gramatika, bere herriaren geografia, historia, kristau dotrina, aritmetika, fisika zein kimikaren oinarriak nazionalismoaren ikuspegitik euskaraz eskaintzea, ideologia abertzale horren bidez biharko euskaldunaren oinarria eraiki zitekeelako.

Arrienek dioenez (1987: 116) hemengo pedagogoen harremanetan zeuden Europakoekin, Ferriere, Montessori, Decroly eta abarrekin, eta testuliburugintza moderna darabilte, bai pedagogikoki eta didaktikoki eta baita diseinuan ere. Euskararen irakaskuntza, eta, oro har, irakaskuntza elebidunarekin arduratuta agertzen dira sasoi horretan. Olanok eta Landetak, besteak beste, Europan erabiltzen den irakaskuntza elebidunarako eredu eta moduak aztertu eta honako baliagarriak izan daitezkeen irtenbideak eta aplikazio zehatzak aurkitu nahia erakusten dute (Landeta 1919, 1923, 1932; Olano 1936). 1980tik aurrera aurkitu duguna bestelako egoera da, erdaraz da testuliburuetakoz hizkuntza nagusia, euskarazko argitarapenaren gainetik baitago beti.

Hurrengo 2. grafikoz erakusten du Santillana, Anaya eta Edebé argitaletxeek euskaraz eta erdaraz argitaratu dituzten testuliburuak:

2. grafikoa

Testuliburuak ekoizpena euskaraz eta erdaraz

Argi ikus daiteke euskarazko ekoizpena txikiagoa dela urterik urte. 2003.urtean berdintsu argitaratu ziren euskaraz eta erdaraz, gerora, 2006. urtean erdaraz argitaratu dena euskarazkoaren bikoitza baino gehiago da. Nola uler daiteke euskararen zein euskarazko irakaskuntza indartu daitekeenik?

Oraingoan aztertuko dugun aldia hiru epetan banatu dugu —lan osoaren azken hirurak direnak—, orain arteko ikerketaren ildo jarraituz. Horrela, estatuan LOGSE legea onartu aurretik euskaraz argitaratutakoekin hasi eta 2006rarte argitaletxe hauek euskaraz plazaratu dituztenak izango ditugu aztergai. Euskaraz argitaratu dituzten 20 liburu aztertu ditugu, 3734 orri irakurri eta 6908 ikono mugatuz. Hurrengo 2. taulan datoz laginaren ezaugarriak.

2. taula

Hiru argitaletxe hauen testuliburuak dituzten ezaugarri formalak

	Testuliburuak euskaraz	Orri kopurua	Ikono kopurua	Ikonoak orriko
2. aroa (1980-1990)	4	504	1.031	2,04
3. aroa (1991-2000)	6	1.232	2.215	1,79
4. aroa (2001-2006)	10	1.998	3.662	1,83

Taulan ikus daitekeenez, badira aipatzeko moduko desberdintasunak testuliburu horien artean. Batetik, argitaletxe estatal hauek gero eta liburu gehiago plazaratzen dutela euskaratzen hasi zirenetik, azken seiurteko epe bi horietan seitik hamarrera pasa dira eta. Luzera bereko azken aldian testuliburu asko argitaratu dituzte euskaraz. 1989tik aurrera gero eta liburu gehiago plazaratzen dituzte argitaletxe hauek gure eskolatarako, gozanko progresioa nabarmena da.

4. TESTULIBURUEN ITXURARI DAGOKIONEAN

Arteko ikerlanetan guk adierazita geratu den moduan, testuliburuaren itxura formala nabarmen aldatu da mendean zehar. Hasierako liburuak txikiak baziren ere, hirurogeigarren hamarkadatik hona, inprimaketa molde berriek hala aginduta, testuliburu tamainaz uniformeagoa da, handiagoa, orri eta, batez ere, ikono gehiago dituena eta koloretsuagoa. Mende hasierako testuliburu gehienak orriko ikono bakarra duten arren, aipagarria da euskarazko batzuk, frantsesezkoekin batera orriko ikono bat baino gehiago edukitzea, horrela Europako joerei jarraikiz. Mende amaierarako, ordea, joera aldatu egiten da eta ikono kopurua orriko handitu egi-

ten bada ere, batez ere, euskaraz idazten diren testuliburuetan gaztelaniaz idazten direnen eredia jarraitzen da.

Testuliburuetakako orrietan hiru elementu desberdin erabiltzen dira: ikonoa, testu idatzia eta espazio zuria, hutsa. Elementu hauek ez dira beti maiztasun berberarekin agertu izan, aldatu egin dira xx. mendean zehar. Taulan ikus daiteke zenbat diren orri ikonodunak, testu hutsa dutenak edo hutsik daudenak, aroka.

3. taula

Testuliburuetakako orrien antolamendua

	Ikonoduna	Testuduna	Orri hutsik
2. aroa (1980-1990)	849	42	5
3. aroa (1991-2000)	1.188	28	9
4. aroa (2001-2006)	1.875	107	16

Ikonoen presentzia gero eta handiagoa da denborak aurrera egin ahala; azken hamarkadari dagokion aroan ikonodun orriak dira gehien.

Testuliburuetakako ikonoak kolore askotakoak dira gehienetan. Oraingo lan honetarako aukeratu dugun laginean % 89,95ean dira era horretakoak; zuri-beltzak direnak, ordea, % 1,84ra baino ez dira heltzen. Asko aldatu dira xx. mendearen hasieratik honako testuliburuak. Gaur eguneko testuliburuak polikromatuak eta erakargarriagoak dira, teknologia berriaren erabilpenaren ondorioz. Teknologiaren erabilerak testuliburuaren diseinuaren aldaketa dakar, azalean zein barnean. Kolorea, maketazioa, espazioaren erabilera desberdina agertzen dute, euskarri multimedia guztiekin gertatzen denaren antzera.

Testuliburuak izan dituzten aldaketa horietan ikono kopurua hasi egin dela aipatu behar da, bikoiztu ere bai, mende bateko ibilbidean. xx. mende hasieran argitaratu ziren testuliburuetan ikono bakarra zegoen orrian, eta gehienetan, orriaren goialdean.

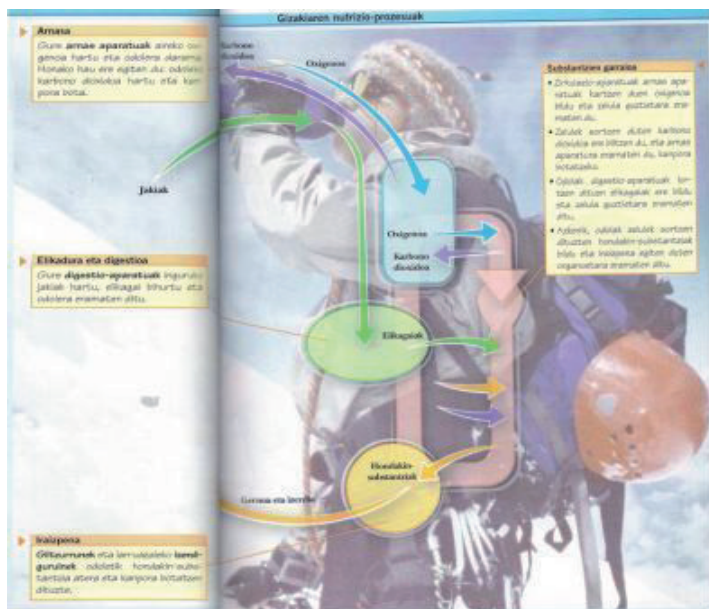
Lopez Mendizabalek 1925ean argitaratu zuenetik asko erabilia izan da Xabiartxo, 1970ko hamarkadan ere ikastoletan irakurgai izan baitzen. Hurrengo irudian Xabiartxo liburuko 94. orria ikus daiteke.

Orduko liburuetan testu idatziak zeukan garrantzi handiagoa, orriaren erdia baino gehiago okupatuz. Ikonoari, ostera, leku txikia ematen zitzaion. Testuliburu gehienetan ikonoa goian eta testua azpian aurkitu ditugu. Salbuespenik ere bada, batzuetan orriaren behealdean aurkitu ditugu eta. Oraingo testuliburuetan, euskarri multimedien egiten den antzera, ikonoa idatziz adierazten dena laguntzeko erabiltzen da. Teknologia multimedia erabiltzen da testuliburuetakako ikonoak osotzeko. Irudia, kolorea, argazkia, koloretako marrak, enkuadreak... elementu bat baino darabilte ikono berean.

1. irudia
Xabiertxo liburuko orria

Hurrengo ikonoan teknologia multimedia ekarri dituen aukerak erabiltzen dira, argazkia, eskema, testua eta zuri-beltza zein kolorea konbinatzen baitira.

2. irudia
Laga Aztarnak proiektua, Anaya, 80-81. orriak

Ikono kopuruari dagokionean, ikono bi dira, bataz beste, testuliburuetakoko orri bakoitzean erakusten direnak. Guztira % 35,7 dira kopuru horretakoak; hiru ikonodun orriak ere aipagarriak dira % 25,84ra heltzen baitira. Hortik gora ikono bakarreko orriak % 20,93 direla ikusi dugu eta lau ikono dutenak % 10,8ra baino ez direla heltzen.

Lagin honetako argitaletxe bakoitzak orrian darabilen ikono kopurua erakusten du hurrengo taulak.

4. taula

Argitaletxe bakoitzaren ikono kopurua orriko

Ikonoak orriko	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Anaya	33,06	40,32	15,62	7,07	1,91	0,86	0,67	0	0	0,48
Edebé	23,78	37,77	21,31	9,91	4,13	0,99	1,16	0,44	0,5	0
Santillana	10,73	31,27	35,71	13,47	4,16	2,80	1,17	0	0	0,67

Taulan ikus daiteke liburu hauetan ere ikono bikoak direla orri gehienak; Anaya da era honetako orria asko darabilena, % 40ra heltzen baita ikono bi dituen orrien kopurua. Argitaletxe honek, bestalde, ikono bakarreko orria ere maiztasun handiz darabil, hiruretatik bera da, horretarikoa, % 33ra heltzen dena. Santillana, aldiz % 10ean geratzen da. Argitaletxe honek ikono biko orriak eta hirukoak ditu sarri, bietan gaintzen baitu % 30, aise gaintu ere. Edebé argitaletxeari dagokionean, ikono biko orria nagusi izan arren, hiruko asko erakusten ditu. Hortik gora, 5 ikonodun orria aipagarria da, % 4 horrelakoa baita.

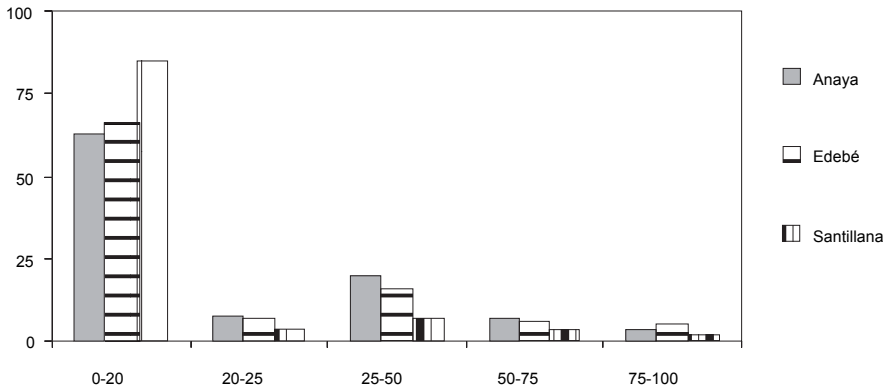
Testuliburuak zenbat ikono daukan garrantzizkoa izanik —irudiaren sasoian bizi garen honetan—, ikono horien tamaina zein den argitzeari ekin diogu ez baita gauza bera era bateko edo besteko ikonoa erabiltzea.

Ikonoen tamainari dagokionean, orriaren laurdena baino txikiagoak dira ikono gehienak, % 73,39 zenbaki zehatzetan. Lan honetako laginari bagagozkio, hurrengo grafikoan bildu ditugu ikonoen tamainari buruzko zehaztasunak.

Ikusten denez, orriaren laurdenetik erdira doan tamaina ere maiztasun handikoa da, % 13,22ra heltzen baitira. Orri osoa okupatzen dutenak, ordea, ez dira asko, % 5,34 baino ez.

Tamaina txikiko ikonoak dira arruntenak testuliburu hauetan; hiruretan diren arren maiztasun handikoak, era honetako ikonorik gehien darabilena Santillana da. Hurrengo tamaina, urria izanik, hiruretan du antzeko maiztasuna. Anayak orriaren laurdenetik erdirako tamaina badarabilela ikus daiteke, izan ere, % 20 inguru dira tamaina horretakoak. Azkenean,

orriaren hiru laurdenak edo gehiago okupatzen duten ikono gehien Edebé delá ikusi dugu, ikonoen % 5 tamaina horretakoa baita. Unitate bakoitzaren hasieran orri osoko ikonoa agertzen da, gaiari hasiera emateko.

3. grafikoa
Ikonoen tamaina argitaletxeka

Ikonoak orriaren zehar leku desberdinetan agertzen dira. Badirudi lekuak badaukala bere garrantzia. Ikonoak nabarmendu nahi direnean orriaren erdian edo goialdean jartzeko joera agertzen dela diote autore batzuek.

Ikonoen kokapen espazialari bagagozkio, hau da, ikonoak nola kokatu ta dauden orrialdearen azalera, aldaketa nabarmenak aurkitu ditugu XX. mendearen hasieratik amaierara. Mende hasieran orriaren goiko erdia da ikonografia kokatzeko gehien erabiltzen dena.

Mendearen erdirako aldatu egiten dira ikonoen kokapenak. Oraindik ikono asko goi erdian kokatzen diren arren, kokapen berria agertzen zaigu aro honetan, orriaren eskuma aldeko erdia goitik behera.

Kokapen berria, orrialdearen eskumako goitik beherako erdia da maiztasun handienez erabiltzen dena. Honen ezker aldeko parekoa ere asko erabiltzen da. Orrialdearen goi erdia, behe erdia, edo erdia bera dira hurrengo kokapenik ugariak.

Oro har, ikono gehienak orriaren eskuma aldean kokatzen direla ikusten da, goian zein behean zein erdialdean, baina orriaren erditik eskuma aldera.

Gaurko kokapen berria da hori, mendearen amaieran hartzen du garrantzi handia. Orriaren eskuinaldea garrantzitsuagoa da ezkerre baino. Badirru-

di publizitatean erabiltzen dituzten estrategien eragina dagoela testuliburu-eraketan. Irakurlea erakartzeko teknikak dira horiek, haren arreta eta interesa pizteko erabiltzen direnak. Orriaren eskuinaldean, amaieran, hurrengora joateko egiten den bidean jartzen dituzte ikonorik gehienak.

«Ugaztunak» orria Santillana argitaletxeak darabilena da, Ingurunea-En Zaguera arlokoa, 2006an plazaratua.

Anaya, Edebé eta Santillana argitaletxeek euskaraz plazaratu dituzten testuliburuetan ere orriaren eskumalde horretan kokatzen dira ikono gehienak. Izan ere, % 24,55era heltzen dira leku horretan zenbatu ditugunak. Batzutan goian, % 8,83, beste batzutan zutabearen behealdean —% 6,80— eta beste askotan goitik behera, % 19,72 zenbaki zehatzetan. Orriaren ezkerreko zutabeak ere badauka garrantzia, ikonoen % 22,82 bertan daude eta.

Ugaztunak

1. Ugaztunen ezaugarriak

Ugaztun gehienak lehenetik dira. Lau gar-pedaxilar izaten dituzte, hainek generenak, baina gutxi batzuek hegoaldeko hegaztiak izaten dituzte. Lanetan ere erabiltzen dira. Zatiak mota asko hartuak dituzte, eta espainiak ere bai, baina hartu ehor izaten.

Hegaztiak bezala, ugaztunak ere koloretan koloretan dituzte berberak, eta binkak dituzte arnas-hartzeak.

Arnasak baxpeneok dira ugaztunak. Kumeak emeen gorputzean haren gainean dira, eta amak arikagaiak eta ongarriak ematen ditxke jaso arte. Gainera, emeek ezin dira egiten dituzte gatazka, eta kumeak emeen hartzen dituzte amaren ugaztunak. ¹

Ugaztun espezie bakoitzak elizateko modu bat du. Homenbeak, erakidura mozkak, ugaztunak zerebi erakidura hartzen dituzte.

2. Martsupialak

Martsupialak ugaztun bereziak dira. Kumeak oso gutxi garatuak jantzen dira. Honegat, amek potoa bertan du ezberleko karnizalean, eta kumeak jantzen dituzte horretan egiten diren, ez baki jantzen arte. ²

Koalak eta kanguruak, esate baterako, martsupialak dira.

3. Primatuek

Guakia ugaztun talde horietatik da. Primatuek behera hutsa dituzte eskutik, eta buru esakel, gaurer hartzeko gaitur dira. Begiak aurreraren eremuan dituzte, eta ez alderantz, gainerako animalia gehienek bezala.

Primatuen taldean baimenak ezan dituzte arimalek gaurer sartzen dira. Primatuek asko zuzentzen dituzte eta fruituz elizaten dira. Titak, orangutanak eta kimpantzeak, afitidak, primatuek dira. ³

Batez beste, kumeak ezin dira jantzen dituzte amaren ugaztunak.

Martsupialak kumeak jantzen dituzte.

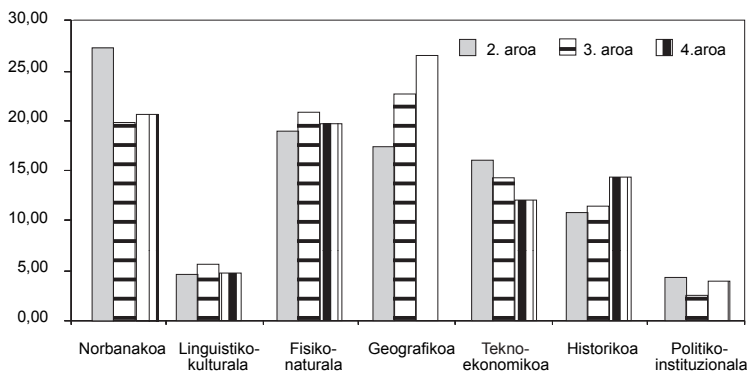
Titak, orangutanak eta kimpantzeak gaurer sartzen dituzte eta fruituz elizaten dira.

3. irudia

Aurrera proiektua, Santillana, 52. orria

5. TESTULIBURUETAKO EDUKIA ETA TESTUINGURUA

XIX. mendean sortzen dira hezkuntza-sistema estatalak. Testuliburu-eraketako edukiak ez dira beti berdinak izan eta ez dira beti berdin landu. Arterago burutu izan ditugun ikerlanetan jasotako edukiak zazpi multzotan bildu ditugu. Multzo bakoitzari ematen zaion garrantzia desberdina dela ikus daiteke. Hurrengo grafikoan adierazten da eduki-multzo bakoitzaren maiztasuna, 1980tik honakoa, epe bakoitzean izan duten gora behera adieraziz.

4. grafikoa

Eduki multzoak eta bakoitzaren maiztasuna aroka

Ingurunearen Ezaguera deritzan arloko edukien maiztasunari bagagoz-
kio, grafikoak erakusten duenez pertsona, norbanakoari lotzen zaizkionak
garrantzizkoak dira, konturatuko garenez, mota honetako edukiak, oro har,
% 20ko maiztasunera heltzen dira. 1990-2000rako hamarkadan behera
eginda egon diren arren, oraingoetan maiztasun handia erakusten dute. In-
gurune linguistiko-kulturalak ez du garrantzi handirik erakusten testuli-
buruetako edukietan, 1980tik honako hiru epe horietan ez baitira sarri era-
biltzen. Deigarria da testuinguru linguistikoari hain garrantzia txikia
ematea. Eduki fisiko-naturalak, ordea, maiztasun handikoak dira, garrantziz-
koak.

Ikus daitekeenez, azken epeko testuliburutako edukiak ingurune geo-
grafikoari dagozkio. Mota honetakoak % 24 dira. Teknologiarri eta ekono-
miari lotutakoak gero eta urriagoak diren bitartean, historikoak ugaritu egin
dira. Gutxien lantzen direnak ingurune linguistiko-kulturala, % 5ean gerta-
tzen dena, eta politiko-instituzionala —% 4ean—, dira.

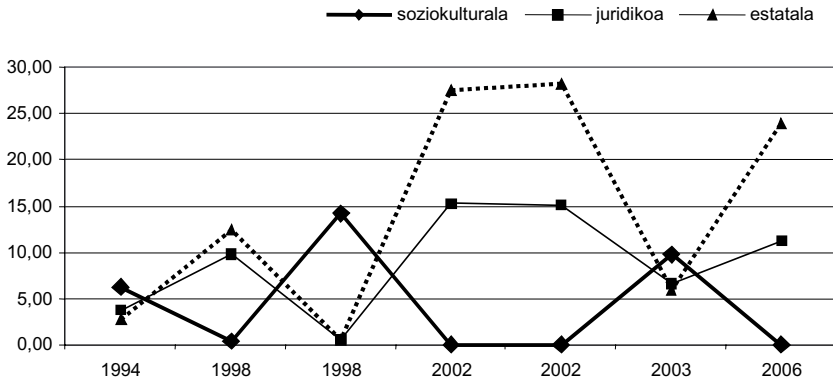
Edukia kokatzeko, lekutzeko, erabili izan diren erreferenteak ere alda-
tuz joan dira. Edukia nola eta non zehazten den aukera garrantzizkoa da in-
formazioaren nolakotasunari begira, edukiaren oinarritzko ardatza hautatze-
ko orduan ez baita gauza bera aukera bat edo bestea izatea oinarria. Sei
aukera dira guk mugatu ditugunak edukia testuinguratzeko: soziokulturala,
juridikoa, nahasia, kanpokoak, estatala eta zehaztu gabea.

Edukia Euskal Herrian kokatua ager daiteke, edo estatuarekiko errefe-
rentzian edo munduko beste herriren bateko mugetan kokaturik. XX. men-
dearen azken urteetan testuinguru berriak erabiltzen dira —estatuaren anto-
laketaren ondorioz, behar bada—, gerora garrantzia handia hartuko dutenak.
Euskal Herriko Hegoaldeko egoera da hori, EAE eta Nafarroako Foru Er-

kidegoko testuliburuetan agertzen baitira testuinguru juridikoa izendatu du-guna eta berarekin batera datorren testuinguru nahasia.

Lan honetan argitaletxe estatalak aztertu ditugu, testuliburuak gaztelaniaz eta euskaraz plazaratzen dituztenak. Nabarmentzekoak dira Anayak, Edebék eta Santillanak euskaraz argitaratzen dituzten testuliburuak izan dituzten gora beherak, 1989tik gora —orduan hasi ziren euskaratzen—, ez baitute jokabide bera erabili. Hurrengo grafikoetan erakusten dira hiru argitaletxe hauetan edukia zehazteko darabilten testuinguruak. Zehaztu barik uzten duten edukia % 63,61 bada ere —maiztasun handikoa—, oraingo honetan soziokulturala, juridikoa eta estatala aztertuko ditugu.

Anaya argitaletxeak euskarazko testuliburuetan darabilen edukiaren % 64,84 uzten du inon zehaztu barik. 2002rarteko testuliburuetan ez da ildo jakinik agertzen. Hurrengo 5. grafikoan ikus daiteke testuinguru zehaztua nolakoa den Anaya argitaletxearen testuliburuetan.

5. grafikoa

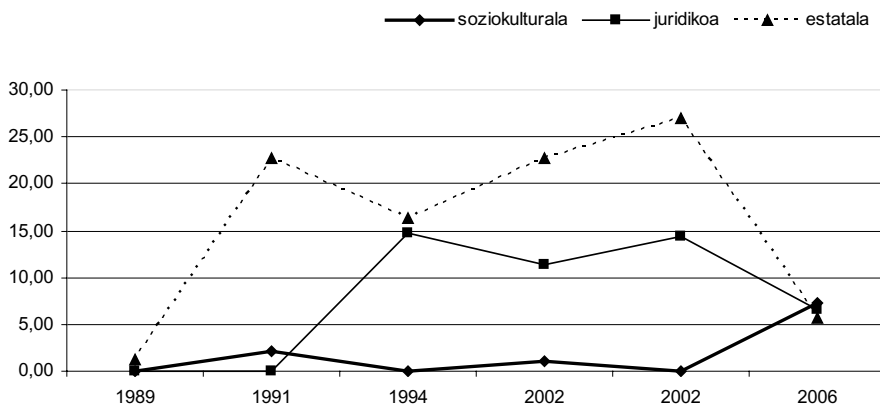
Anaya argitaletxea, edukien testuingurua

1994koa orekatua dela ikusten da, hiru erreferenteak —estatala, juridikoa eta soziokulturala— antzeko kopuruetan agertzen dira eta. 1998ko biak, ordea, guztiz desberdinak dira; bata bestearen kontrakoa direla pentsa daiteke; batean testuinguru soziokulturala guztiz urria den bitartean, bestean nabarmentzekoa da; eta alderantziz, lehenengoan urria den erreferentzia soziokulturala azpimarratzekoa da. Testuinguru juridikoak ere egoera berdina erakusten du; esan genezake, batean soziokulturala dena bestean juridikoa dela eta alderantziz. Gaztelaniaz País Vasco dena euskarara itzultzean Euskal Herria moduan jartzen da? Euskal Herria eta País Vasco delakoaren artean ez zen —sasoi batean— desberdintasunik egiten.

Anaya argialetxearen testuliburuetan ez da erakusten edukirik erreferentzia soziokulturala daukanik; 2002tik aurrera galdu egin da, galdu ere guztiz, eduki soziokulturalen presentzia. 2003an argitaratzen duen *Eleketan* deritzana da salbuespena, liburu horretan denetarikozko erreferentziak erabiltzen baitituzte.

Grafikoak adierazten duen moduan, erreferentzia estatala da maiztasunik handienekoa; eduki gehienak estatuari lotuta agertzen dira. Argi ikusten da 2002tik datorren gertaera dela hau; ordutik gora testuinguru estatala dela, izan ere modu nabarmenean, nagusiena. Oro har, baieztatu dezakeguna da, edukiak estatuarekin lotuta lantzen direla, eurentariko batzuk antolatuta estatala den Erkidegoari lotzen zaizkion arren.

Edebé argialetxeari dagokionean, 1994tik hona aldaketa batzuk izan dituela ikus daiteke hurrengo 6. grafikoan

6. grafikoa

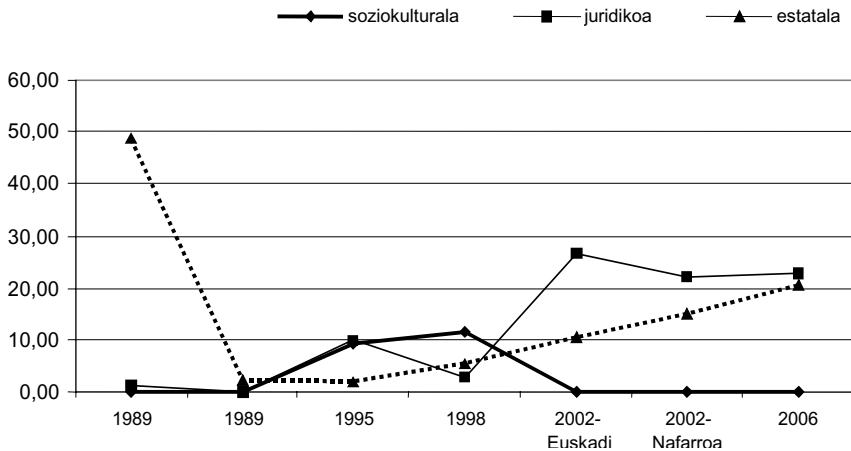
Edebé argialetxea, edukien testuingurua

Zehaztu barik —inon testuinguratu barik— uzten dituen edukiak —% 68,01— albo batera utzita, erreferentzia estatala da argialetxe honek gehien darabilena; eta 2002an gailurra jo zuela ikus daiteke, oraingoetan asko jaitsi dela. 1989an testuliburuak euskaratzen hasi zenetik, edukiei ematen zaien testuingurua asko aldatu dela ikus daiteke. Erkidegoari lotzen zaion edukiaren maiztasuna hortxe mantendu da, % 15aren inguruan. Azkenekoetan honek ere behera egin duela ikus daiteke. Hala ere, Erkidegoaren presentzia da nabarmenena egungo testuliburuetan.

Grafikoan argi ikus daitekeen moduan, 1994ko liburuan zeuden edukiak estatuari eta Erkidegoari lotuta erakusten ziren bitartean, 2006koan testuinguru soziokulturala ere erabiltzen da. Euskal Herriari lotutako edu-

kiak ez dute lekurik izan 1994tik 2006ra bitarteko liburuetan. Hala ere, azken argitalpenean erreferentzia guztiak, hirurak, erabiltzen direla argitzen digu 6. grafikoak.

Santillana argitaletxea da Erkidegoari lotutako edukiak erabiltzen lehengo hasi zena, 1989ko testuliburuetan aurkitu baitugu erreferentzia hori. Hurrengo 7. grafikoak erakusten ditu Santillanak izan dituen gora beherak.

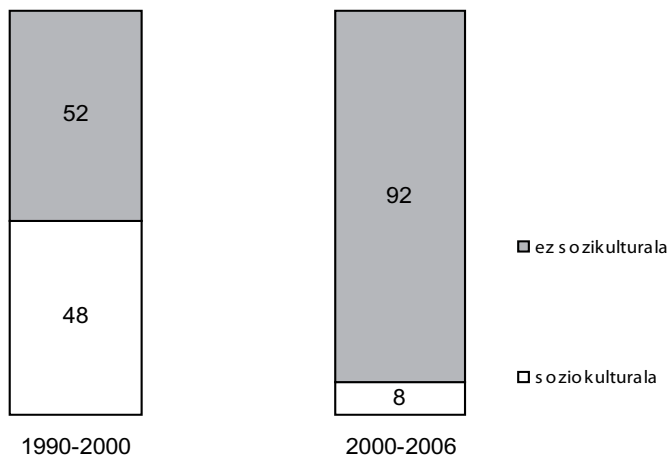
7. grafikoa:

Santillana argitaletxea, edukiaren testuingurua

Aipagarria da estatuari lotutako edukiek jarraitu duten bidea, 1995etik aurrera etengabeko gorabidean joan baitira. Salbuespenak salbuespen, eduki hauek dira argitaletxe honetako testuliburuetan maiztasunik handiena dutenak. Beraz, estatua da ikasleak erreferentzi nagusitzat izango duena. Testuinguru juridikoari dagokionean, inoiz behera egin duen arren, presentzia handia daukala ikus daiteke, hauxe baita estaturekin batera edukiari ematen zaion lotura. Edukia testuinguru ofizialarekin lotzen da, estatuarekin zein Erkidegoarekin.

Euskal Herria 1995ekoetan eta 1998koetan izan izan dela onartu behar dugun arren, guztiz desagertu den erreferentzia dela argitzen digu 7. grafikoak, 2002tik hona ez baita gehiagotan erabili. Ez dago Euskal Herririk Santillana argitaletxearen testuliburuetan.

Hasieratik argitu nahi izan dugu euskaraz idatzitako testuliburuak direla lanerako ardatz moduan hartu ditugunak. Mende batetik bestera euskaraz idatzitako liburuen nolaketasuna harturik, 8. grafikoan ikus daiteke eduki soziokulturalen gorabehera, zehaztuta agertzen diren edukietan.

8. grafikoa

Eduki soziokulturalak euskaraz aro bakoitzean ehunekotan

Orain artekoa argiago jartzen digu 8. grafikoan ikus daitekeenak, hots, euskaraz idatzitako testuliburuak zeharo aldatu direla xx. mendetik XXI. era. Euskaraz idatziko testuliburuetan oinarri soziokulturalaren beherako bidea ikus daiteke arteko grafikoan. Joera hau, bestalde, 1975etik aurrerako urteetan abiatu zen, argitaletxe komertzialak sortuz batera. Sasoi horretan, euskarazko irakaskuntza zabaldu eta sendotzeaz batera, testuliburu berriak argitaratzen dira eta.

XX. mendetik XXI.era pasabidean Euskal Herriarekiko erreferentzia asko galdu dela baieztatzen da, izan ere, orain arteko gure lanetan ikusi dugun joera bera da hau, 2000. urte osteko testuliburuak erakusten zutena. Gure orain arteko lan desberdinetan esan dugun Euskal Herria oinarri duen testuinguru soziokulturalak xx. mendearen amaierara bidean atzerantz egin duela etengabe; mendearen hasieratik amaierara —argitaletxe guztienak alderatuta—, erdira etorri direla (Bilbao, Ezkurdia, Perez, 2003, 2004). Eduki soziokulturalak mendearen amaierako hamarkada horretan zuen presentzia erdira etorria zen; grafikoak erakusten digu XXI. mendeko urte labur hauetan estatutik datozen argitaletxeak berriro egin dutela atzera, modu nabarmenean egin ere.

Horrenbestez, esanekoak laburbilduz:

- Euskarazko irakaskuntza zabaldu denean, testuliburu estatalak euskaraz ere argitaratzen hasi dira.
- Hezkuntzako lege aldaketak testuliburu berriak argitaratzea dakar. Gehienetan, Hezkuntza-legeei aurrea hartuz eta curriculumak finkatuz.

- Testuliburuak onesteko legea irekiagoa da, beraz, horietariko liburu-rik gehienak hain dira orokorrak ezen edozein egoeratarara egokitzen diren. Beraz, edozein autonomiatara egokitzeko modukoak, baina ez bakoitzaren espezifikotasunetik begiratuta.
- Horrela, edukiaren eta testuinguruaren arteko lotura ez da aintzat hartzen testuliburuetan. Eduki soziokulturalak, Euskal Herriari lotuak desagertu egin dira aztertu ditugun testuliburu hauetatik. Datuek garbi adierazten dute testuliburuetakako edukiak gero eta estatalagoak bilakatu direla, ingurune hurbilaren garrantzia albo batera utziz. Ikaslearen errealitatetik urrun daude eskolan irakasten zaizkion edukiak, ez dute loturarik bere ingurune natural, sozial eta kulturalarekin.

Jasotze data: 2007-5-02

Onartze-data: 2007-11-8

Abstract

In this work, we have analyzed the publishing houses Anaya, Santillana and Edebé, very used in the schools of the Basque Country. We have compared the textbooks they have published from 1989, so as to observe the exact changes, of layout or content, they have had up to our days. On average, each page shows two icons. They are small, most of them smaller than the quarter part of the page. They are usually placed on the right side of the page, probably as a strategy. Most of textbooks' contents are related to the State. Socio-cultural contents, the ones related to the Basque Country, have disappeared from the textbooks that we have analyzed. The data shows that textbooks' contents have become more related to the State, while the importance of the reality nearby is left aside. The contents teaches at school are not familiar to the students, as they are not connected with their natural, social and cultural context.

Keywords: *Textbook. Curriculum. Primary Education. Environment study.*

En este trabajo, hemos analizado las editoriales Anaya, Santillana y Edebé que son muy utilizadas en nuestras escuelas. Hemos comparado los textos publicados desde 1989 con la intención de observar los cambios ocurridos desde entonces tanto formales como de contenido. Para completar los iconos de los libros de texto se utiliza tecnología multimedia. Por término medio cada página recoge dos iconos. Son pequeños. La mayoría de ellos ocupan menos de la cuarta parte de la

página. Se colocan en la parte derecha de la página, probablemente por la influencia de estrategias publicitarias. La mayoría de los contenidos están ligados al Estado. Los contenidos socioculturales ligados a Euskal Herria han desaparecido de los libros analizados. Los datos denotan que los contenidos de los libros de texto cada vez son más estatales, dando cada vez menos importancia al contexto cercano. Los contenidos que se enseñan en las escuelas están lejos de la realidad de los alumnos, no tienen relación con su entorno natural, social y cultural.

Palabras clave: Libro de texto. Currículo. Educación primaria. Estudio del medio.

Pour ce travail nous avons analysé les maisons d'éditions Anaya, Santillana et Edebé qui sont fréquemment utilisées dans nos écoles. Nous avons comparé les textes publiés depuis 1989 afin d'observer les changements survenus depuis lors tant sur la forme que sur le contenu. Pour compléter les images des livres de texte, on utilise la technologie multimédia. En moyenne, chaque page reprend deux images. Elles sont petites. La majeure partie d'entre elles occupe moins d'un quart de page. Elles sont positionnées sur la droite de la page, probablement en raison de l'influence stratégique du secteur de la publicité. La majeure partie des contenus concerne l'État. Les contenus socioculturels liés à Euskal Herria ont disparu des manuels analysés. Les données révèlent que les contenus des livres de texte sont de plus en plus liés à l'État et que ceux-ci accordent de moins en moins d'importance au contexte local. Les contenus enseignés dans les écoles sont très éloignés de la réalité des élèves, ils n'ont aucun rapport avec leur environnement naturel, social et culturel.

Mots clé: Manuel d'enseignement. Programme d'études. Enseignement primaire. Étude d'environnement.

BIBLIOGRAFIA

- APPLE, M. W. (1989). *Maestros y Textos*. Madrid: Paidós.
- ARRIEN BERROJAECHEVARRIA, G. (1987). *Educación y Escuelas de Barriada de Bizkaia. (Escuela y Autonomía. 1898-1936)*. Bilbao: Bizkaiko Foru Aldundia.
- BILBAO, B., EZKURDIA, G., PEREZ, K. (2003). «Euskal testu liburugintza xxi. mendearen atarian». *Hik Hasi*, 81, 8-15.
- , (2004). *Euskal Curriculumala Euskal Dimentsioa Curriculumean?*, Hitzazurrea: Paulo Iztueta. Donostia: Utriusque Vasconiae.
- EZKURDIA, G. (2004). *Curriculumala eta ingurunea Euskal Herrian*. Donostia: Utriusque Vasconiae.
- GIMENO, J. (1988). *El currículum: una reflexión sobre la práctica*. Madrid: Morata. (4. ed.).

- LANDETA, E. (1919). «Estado actual de la escuela en el País Vasco», in: *Askoren Artean: I Congreso de Estudios Vascos*, Bilbao, 875-901.
- , (1923). «El bilingüismo escolar», in *III Congreso de Estudios Vascos*, Donostia, 121-125.
- , (1932). «El bilingüismo en la enseñanza Internacional y en Euzkadi» in: *Askoren Artean: El bilingüismo y la educación*, Madrid: Espasa-Calpe, 35-52.
- OLANO, A. (1936). «Bilingüismo», in; *Lucha de idiomas en Euzkadi y en Europa*, Donostia: Euskaltzaleak, 3-31.
- PEREZ URRAZA, K. (2004). *Curriculum eta testuliburua Euskal Herrian*, Donostia: Utriusque Vasconiae.
- THERBORN, G. (1987). *La ideología del poder y el poder de la ideología*. Madrid; Siglo XXI.